

Український незалежний центр політичних досліджень

Моніторинг політики ідентичності (-тей)

1 лютого - 28 лютого 2018 р.

Під політикою ідентичності (-тей) ми розуміємо комплекс рішень, дій та заходів з боку уряду, парламенту, Президента (а також незалежних політичних, суспільних гравців, які впливають на дії влади), спрямованих на формування соціогуманітарної сфери задля інтеграції національної спільноти, проведення мовної політики та політики в царині міжнаціональних стосунків. Ключові категорії: мовна політика, політика у сфері міжрелігійних та міжетнічних стосунків, політика пам'яті та політика щодо деокупації Кримського півострова та ситуації в ОРДЛО.

У тексті моніторингу фіксуватимуться рішення, політичні оцінки, заходи з означених напрямків, які впливають на соціогуманітарну сферу, формування соціального та людського капіталів, ситуацію в сфері потенційних суспільних конфліктів чи їх превенції. Такий огляд щомісяця здійснюватимуть експерти УНЦПД*.

КЛЮЧОВІ ПОДІЇ

Протягом лютого 2018 р. головні події у сфері політики ідентичності стосувалися мовної політики, зокрема щодо ст. 7 Закону «Про освіту». Продовжуються консультації та обговорення з представниками національних меншин положень як Закону «Про освіту», так і Закону «Про загальну середню освіту». Головним дискусійним чинником залишається питання мови навчання. Контroversійно виглядає позиція угорської сторони, яка фактично блокує проведення засідань комісії Україна – НАТО. Відбулося громадське обговорення Концепції мовлення національних спільнот, під час якого було напрацьовано низку суттєвих доповнень та зауважень, які будуть враховані в другій редакції Концепції.

Наприкінці місяця Конституційний Суд України визнав неконституційним Закон України «Про засади державної мовної політики» (від 3 липня 2012 № 5029-VI), т.зв. «закон Ківалова-Колесніченка». На даний момент мовні політики регулюються тільки відповідними статтями Конституції України.

Чергового напруження зазнали українсько-польські стосунки у сфері політики історичної пам'яті внаслідок заяв окремих політиків та дискусії з приводу польського закону «Про інститут національної пам'яті».

Широкого публічного обговорення набула тема розташування миротворчої місії ООН на Донбасі. Водночас у середині лютого повідомлялося про активізацію обстрілів з боку ОРДЛО на лінії зіткнення. Протягом місяця загинуло 9 українських військовослужбовців.

* Огляд підготовлено експертами УНЦПД в рамках проекту Демократія та реформи в період конфлікту: виклики та рішення", що реалізується за підтримки Національного фонду демократії (США). Висловлені в ньому думки є авторськими і не обов'язково відображають погляди Національного фонду демократії. Публікація випускається українською мовою в електронному варіанті. Електронну версію видання розміщено на сайті УНЦПД за адресою: www.ucipr.org.ua

Нормативно-правові акти

- 14 лютого уряд схвалив законопроект, який має внести зміни до перехідних положень Закону «Про освіту» й продовжити перехідний період для імплементації мовної статті на 3 роки – до 2023-го. Продовження перехідного періоду пропонувала Венеційська комісія.
- 28 лютого Конституційний Суд України визнав неконституційним Закон України «Про засади державної мовної політики» (від 3 липня 2012 № 5029-VI), відомий також як закон Ківалова-Колесніченка. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим, остаточним та таким, що не підлягає оскарженню*.

Події

- 1 лютого міністр освіти та науки України Л. Гриневич на зустрічі з послом Румунії Крістіаном-Леоном Цуркану зазначила, що МОН повністю прийняло рекомендації Венеційської комісії щодо «мовної» статті Закону «Про освіту» та погоджується з тим, що перехідний період для імплементації статті повинен бути продовжений до 2023 року. За словами міністра, незабаром буде підготовлена покрокова карта імплементації «мовної» статті. Також МОН працює над вдосконаленням систем забезпечення якості освіти, зокрема вищої освіти. На зустрічі було обговорено питання щодо доопрацювання Протоколу про співробітництво в галузі освіти між Міністерством освіти і науки України та Міністерством національної освіти Румунії, який планується підписати в 2018 р.
- 6 лютого був оприлюднений лист Міністерства освіти і науки України освітнім закладам усіх рівнів, у якому роз'яснено застосування державної мови в освітніх закладах. Згідно з листом, у робочий час науково-педагогічні, педагогічні працівники та інший персонал повинні послуговуватися державною мовою. Уроки, лекції, практичні та семінарські заняття мають відбуватися українською мовою**.
- 13 лютого відбулося перше публічне обговорення Концепції мовлення національних спільнот. Представники ПАТ «Національна суспільна телерадіокомпанія України» (ПАТ «НСТУ»), національних спільнот, профільні національні та міжнародні експерти, представники посольств та міжнародних організацій обговорили проект Концепції, який розробили члени Правління НСТУ. Учасники обговорення вказували на те, що в Концепції немає чіткої мети, не конкретно окреслені питання фінансування, є неточності діагностики редакцій НТКУ щодо мовлення мовами національних меншин, немає чіткого розмежування щодо мовлення мовами меншин і програмами про національні меншини, проект не відповідає термінології національного законодавства, у ньому не зазначена можливість радіомовлення, нечітко артикульовані функції центру мовлення для національних меншин. Після урахування зауважень та пропозицій учасників обговорення буде розроблено другу редакцію документа, яку ще раз винесуть для публічного перегляду та дискусії у березні 2018 року. Тільки після всіх етапів обговорення і внесення змін документ буде прийнято та затверджено***.

* http://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/2-p_2018.pdf

** <http://language-policy.info/2018/02/u-robochuj-chas-vchyteli-mayut-vykorystovuvaty-derzhavnu-movu-minosvity/>

*** <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/first-public-discussion-of-minority-broadcasting>

Нормативно-правові акти

- 14 лютого відбулася очна консультація з представниками нацменшин щодо мови освіти в школах у рамках проекту закону «Про загальну середню освіту». Заступник міністра освіти і науки Павло Хобзей наголосив, що приватні школи мають право вільного вибору мови навчання, але повинні забезпечити вивчення учнями державної мови. Якщо національна громада має можливість, вона може відкривати приватні школи, однак також повинна виконувати стандарт з вивчення української мови. У новому стандарті для початкової освіти, який повинен затвердити Кабмін, передбачено 5 годин на тиждень на вивчення української мови в 1-4 класах*.
- 15 лютого Національна рада з питань телебачення і радіомовлення оштрафувала радіостанцію «Радио Пятница» (ДП «Новий Обрій») на 327,8 тис. грн. через порушення мовних квот. Під час перевірки регулятор виявив, що в ефірі радіостанції частка пісень державною мовою у проміжку 07:00 – 14:00 становила 29% замість визначених законом 30%**.
- 15 лютого в Києві відбувся перший раунд консультацій між Міністерством освіти і науки та представниками румунської громади України. Заступнику міністра освіти і науки Павлу Хобзею було вручено звернення, підписане румунськими національно-культурними організаціями, а також представниками румуномовних засобів масової інформації Чернівецької, Закарпатської та Одеської областей. Чернівецька делегація відхилила ідею про те, що ст. 7 закону про освіту може лягти в основу розробки нового закону про повну загальну середню освіту. Чернівецькі делегати вважають, що цей закон повинен ґрунтуватися тільки на положеннях Конституції України, зокрема статті 53, яка гарантує національним меншинам право на освіту їхньою рідною мовою.
- 22 лютого було оприлюднено результати соціологічного опитування, здійсненого групою «Рейтинг». Згідно з дослідженням, 61% громадян України вважають, що українська мова має бути єдиною державною. 47% опитаних заявили, що спілкуються вдома українською мовою, 29% – як українською, так і російською, 24% – російською, 1% – іншою мовою. Кожен п'ятий респондент (20%) стверджує, що російській мові можна надати статус офіційної в окремих регіонах, а 15% респондентів – за надання російській мові статусу державної***.

Події

- 7 лютого заступник глави МЗС України В. Боднар за результатами візиту в Закарпатську область повідомив про узгодження ключових питань з представниками Угорщини, в тому числі щодо врегулювання мовного питання.
- 8 лютого у МЗС Угорщини спростували твердження українських ЗМІ, що під час двосторонніх політичних консультацій між заступником міністра закордонних справ України Василем Боднаром і статс-секретарем МЗС Угорщини Левенте Мадяром вдалося досягти домовленості з приводу Закону «Про освіту».
- 12 лютого міністр закордонних справ Угорщини Петер Сіярто на прес-конференції в Будапешті заявив, що Угорщина не відмовиться від своєї нинішньої політики щодо українського закону про освіту. Міністр назвав право вето країни в НАТО «єдиним інструментом, за допомогою якого вона може захистити закарпатських угорців і змусити Україну діяти відповідно до міжнародних норм». Він підкреслив, що в рамках угоди з НАТО Україна взяла на себе зобов'язання поважати права меншин.

* <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-vrahuvalo-rekomendaciyi-venecijskoyi-komisiyi-shodo-movi-navchannya-u-privatnih-shkolah-pochalisya-ochni-konsultaciyi-z-nacionalnimi-gromadami>

** <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2403737-radio-patnica-ostrafuvali-za-porusenna-movnih-kvot.html>

*** http://ratinggroup.ua/research/ukraine/nastroeniya_i_ozhidaniya_ukraincev_regionalnye_osobennosti.html

Події

- 21 лютого в Міжнародний день рідної мови представники української влади зробили низку заяв щодо мовної політики. У своєму зверненні спікер ВР А. Парубій зазначив, що за 400 років російського панування на українських землях окупант забороняв українську мову більше 120 разів. Переслідування української мови та україномовних громадян відбувається і зараз – в окупованому Росією Криму та на Донбасі*. Прем'єр-міністр В. Гройсман зазначив, що мовно-культурне розмаїття України стане запорукою розвитку і успіху держави**.

* <http://rada.gov.ua/news/Povidomlennya/154794.html>

** <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/privitannya-premyer-ministra-ukrayini-volodimira-grojsmana-z-mizhnarodnim-dnem-ridnoyi-movi>

Події

- 4 лютого невідомі кинули пляшку із запалювальною сумішшю у будівлю Товариства угорської культури Закарпаття. Глава Закарпатської ОДА Геннадій Москаль заявив, що спробу підпалу здійснили двоє громадян Польщі, члени праворадикальної організації «Фаланга»*. 27 лютого було здійснено черговий підпал офісу Товариства угорської культури Закарпаття, внаслідок якого приміщення зазнало серйозних пошкоджень**.

* <http://moskal.in.ua/?p=39819>

** <http://www.mukachevo.net/ua/news/view/314108>

Події

- 3 лютого близько двох сотень активістів провели акцію біля незаконно побудованої споруди-каплиці УПЦ МП неподалік фундаменту Десятинної церкви, що на території Національного музею історії України. У першу чергу, акція була спрямована на підтримку арештованих раніше архітекторів Олександра Горбаня і Олексія Шемотюка, яких звинувачують у спробі підпалу самовільно збудованої каплиці. Учасники акції також вимагали знесення незаконно побудованої каплиці біля фундаменту Десятинної церкви*.
- 9 лютого Комісія Київської міської ради з питань містобудування, архітектури та землекористування прийняла рішення підтримати петицію стосовно знесення незаконної каплиці УПЦ МП на території Національного музею історії України**. В УПЦ (МП) не погоджуються з рішенням Київської міської ради і заявляють, що не збираються переносити каплицю. За словами начальника управління контролю за благоустроєм Київської міської держадміністрації Тараса Панчія, представники УПЦ МП спотворюють інформацію і говорять мирянам, начебто міська влада «виступає проти Бога» і намагається знищити культові об'єкти***. Очевидно, справа щодо демонтажу каплиці перейде в процес тривалих судових розглядів.

* <https://www.ukrinform.ua/rubric-kyiv/2395683-bila-nezakonnoi-kaplici-upc-mp-u-kiivi-zibralasa-akcia-protestu.html>

** <https://www.ukrinform.ua/rubric-kyiv/2399976-u-kiivradi-pidtrimali-znesenna-kaplici-upc-mp-bila-istoricnogo-muzeu.html>

*** <https://www.radiosvoboda.org/a/29013379.html>

Нормативно-правові акти

- 6 лютого Верховна Рада України прийняла заяву про засудження прийнятих Сеймом і Сенатом Польщі змін до закону про Інститут національної пам'яті, яким, зокрема, вводиться кримінальна відповідальність за заперечення «злочинів українських націоналістів». Рада визнала прийняті польським парламентом законодавчі зміни як такі, що суперечать демократичним цінностям і стратегічному партнерству двох країн, депутати ВР закликали польську сторону до відкритості та конструктивності в подальшому розвитку двосторонніх відносин. Також у заяві підкреслено, що розпалювання конфліктів між традиційно дружніми українським і польським народами лежить в інтересах спільних ворогів Польщі і України, «якими були нацистський і комуністичний режими, а сьогодні – російський агресор і окупант»*.

Події

- 20 лютого в Україні відзначили День Героїв Небесної сотні. До цієї дати було приурочено низку заходів, які проводилися на офіційному рівні та громадськими організаціями. На вшанування героїв Майдану були проведені поминальні молебні, виставки, концерти пам'яті та тематичні освітні заходи.

Заяви

- 6 лютого президент Польщі А. Дуда підписав закон про Інститут національної пам'яті, яким, зокрема, запроваджується кримінальна відповідальність за заперечення «злочинів українських націоналістів». 7 лютого голова українського МЗС П. Клімкін прокоментував підписання закону, заявивши що історична правда не має національних кордонів і не встановлюється законами: вона або є, або її потрібно шукати, але і в тому, і в іншому випадку заборонні закони не допоможуть. У свою чергу, голова Українського інституту національної пам'яті В. В'ятрович заявив, що українським історикам тепер небезпечно працювати на території Польщі.
- 11 лютого у ході лекції в місті Холм, присвяченій польсько-єврейським стосункам упродовж століть, прем'єр-міністр Польщі М. Моравецький назвав українського гетьмана Богдана Хмельницького серед тих, хто чинив найбільші злочини проти єврейського народу**.

* http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63413

** <https://www.youtube.com/watch?v=zP70r9vPFpM>

Події

- 2 лютого так звана «Народна рада» ЛНР прийняла «закон про свободу совісті та релігійні об'єднання». Тепер кожна церква повинна буде довести бойовикам своє право на існування. Експерти вважають, що ситуація буде аналогічна російській, коли держава заборонила діяльність деяких церков і релігійних конфесій, залишивши в недоторканності Російську православну церкву Московського патріархату (РПЦ МП)*.
- 8 лютого в Києві відбувся вечір, присвячений кримському політв'язню В. Балуху, учасники заходу звернулися до Президента України з проханням надати Балуху звання Героя України**.
- 7 лютого прес-центр штабу АТО повідомив про активізацію бойових дій з боку ОРДЛО на лінії зіткнення. Проти сил АТО були застосовані заборонені 120-мм і 82-мм міномети; водночас представники ОРДЛО стверджували, що проводять навчання. Прес-центр АТО повідомляє, що з початку лютого бойовики стали агресивніше поводитися з місцевими жителями і збільшили кількість провокаційних обстрілів населених пунктів, звинувачуючи у цьому укарїнських військових. Унаслідок таких обстрілів руйнуються як приватні квартири, так і інфраструктура Донбасу. 30% збільшення інтенсивності порушень режиму припинення вогню зафіксувала і Спеціальна моніторингова місія ОБСЄ.
- 13 лютого відбувся круглий стіл «Миротворча місія ООН – можливості та ризики для безпечного миру» у рамках першої Національної платформи «Діалог про мир та безпечну реінтеграцію», ініційованої низкою громадських організацій: УНЦПД, Центром проблем безпеки та розвитку, Платформою соціальних та гуманітарних ініціатив «Єдиний координаційний центр», громадським марафоном #Навіщо_Нам_Бути_Разом? у партнерстві з міністерствами закордонних справ Швейцарії та Фінляндії і за технічної підтримки СМІ (Фінляндія). Під час заходу експерти, політики, представники уряду відверто та детально обмінялися думками щодо перспектив розташування на Донбасі миротворчої місії ООН***.

Заяви

- 13 лютого була оприлюднена доповідь фонду экс-Генерального секретаря НАТО Андерса Фог Расмуссена, в якій означено головні аспекти можливого запровадження миротворчих сил ООН на Донбасі. Згідно з цією доповіддю, миротворча місія ООН на сході України повинна складатися щонайменше з 20 тисяч особового складу з європейських країн, які не є членами НАТО, ключову роль повинні грати представники таких країн, як Швеція, Фінляндія або Австрія. У числі головних завдань відзначається сприяння миротворчими силами ООН імплементації Мінських домовленостей.
- 15 лютого Гриневич заявила, що Міністерство освіти і науки України має намір створити освітні центри на базі 35 вищих навчальних закладів у Дніпрі, Львові, Києві, Запоріжжі, Миколаєві, Харкові, Херсоні, Одесі для спрощеного вступу абітурієнтів з анексованого Росією Криму. Якщо у абітурієнтів немає українського документа про освіту і вони не змогли здати зовнішнє незалежне тестування, то в такому випадку, як і в 2016-му та 2017 роках, вступ до вузів може відбутися через ці центри. Центри працюватимуть до вересня 2018 року, абітурієнти зможуть заповнити «освітню декларацію» про те, що вони вивчали, а після закінчення тримісячних курсів отримати документ про освіту. Для вступу до вузу їм необхідно буде скласти іспит з української мови, історії України та профільний іспит залежно від обраної спеціальності.

* <https://www.radiosvoboda.org/a/donbass-realii/29025985.html>

** <https://www.ukrinform.ua/rubric-crimea/2399470-u-kievi-prohodit-vecir-solidarnosti-z-volodimirom-baluhom.html>

*** <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/2398036-mirotvorca-misia-oon-mozlivosti-ta-riziki-dla-bezpecnogo-miru.html>

Підводячи підсумки, зазначимо, що у сфері політики ідентичності значну вагу зберігатимуть питання щодо мови освіти, зокрема у відносинах України і Угорщини не внесено чіткості, очевидно така ситуація зберігатиметься до проведення парламентських виборів в Угорщині у квітні цього року, після чого можна розраховувати на врегулювання конфліктної теми. Очевидно, зберігатиметься напруга у стосунках між Польщею та Україною стосовно політики пам'яті, оскільки зміни курсу польської влади у цій сфері не передбачається. Перспективною темою для широкого публічного обговорення є питання розташування на Донбасі миротворчої місії ООН, яке, очевидно, матиме подальший розвиток.

